

שמעתא עמיקתא

גליון תס"ה | פרשת בא | תשפ"א | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לט"ו בשבט

ה. איך משערים מיעוט המצוי
 יש אומרים שמיעוט המצוי נמדד לפי הכמות שרגילים לקנות, אם שק או שקית. ואם מבשלים כמות גדולה (כגון במלון) מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות שמחלקים לכל סועד בנפרד. [הגרשי"א זצ"ל (בדכמ"ב עמ' 117 הגה 4). וכן הוא מבטית לוי (וי"ד אות יג)].
 ויש אומרים שתלוי בכמות שרגילים לבדוקה. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (בדכמ"ב שם)]. ויש אומרים שתלוי בכמות שרגילים לבשל בפעם אחת. [הגר"ניק זצ"ל (שם)]. והגרשי"א זצ"ל (שם) כתי' לענין החסה שהולכים לפי ראשיה האם ברובם יש נגיעות, ולא מחשבים לפי כל עלה ועלה בנפרד. ועי' עוד בפמ"ג (סי' פד ש"ד סי' ק) לד' דכל ירק שהוחזק ג"פ בתולעים אסור לאוכלו בלא בדיקה. ועי' בגליון צ"ב].

ה. הלכות תולעים

א. תולעת שנוצרה בפרי מחובר לקרקע, אסורה אף אם לא פירשה [ש"י"ע (וי"ד סי' פד סעי' ו). ודעת הכה"ח (אות ג) שבמקום ספק יש לצרף דעת המקילים שאף בזה צריך פרשה], אלא שיש אומרים שאינה נאסרת אלא אם כן רחשה. [ש"י"ע (שם)]. ויש מחמירים אף אם לא רחשה [רמ"א (שם), ט"ז (סי' ק) ו', וי"ד (סי' ט), פרי"ח (סי' יח ד"ה והוא שריחש). וכ"כ הגר"א (אות כ) בדעת הרמ"א], וכן עיקר. [פלתי (סי' ק) ה' וכתתי י"א], חכ"א (כלל לח אות יב) וכה"ח (אות ג)].
ב. תולעת שנוצרה בתלוש
 תולעת שנוצרה בפרי תלוש, אינה נאסרת אלא אם כן פירשה [ש"י"ע (שם) סעי' ד], ומ"מ אפילו לא פירשה כולה מהפרי אלא מקצתה, או שלא פירשה אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו, או שפירשה מפרי לפרי, אסורה. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אחר כך. [ש"י"ע (שם)]. וכן יש להחמיר. [פרי"ח (סי' ג) וכה"ח (אות לד)]. ועי' בשי"ד (אות לד). עי' בכה"ח (אות לג).
ג. פרי שהתלעי ואין ידוע אם במחובר או בתלוש
 פרי שהתלעי ואין ידוע אם במחובר או בתלוש אסור באכילה. [ש"י"ע (סעי' ז). ועי' בפמ"ג (שם)].
ד. פרי נקוב
 תולעת הנמצאת בתוך הפרי, דעת הש"י"ע (סי' פד סעי' ד) שלא חוששים אולי פירשה וחזרה, ואפילו החור נקוב חוץ, והתולעת לא נאסרה (אם נוצרה בתלוש). ודעת הרמ"א (שם) שאם החור נקוב לחוץ חוששין שאולי פירשה, ואסורה. [וכן פסק הכה"ח (אות לו) להחמיר].
ה. מאכל שהתלעי בתוך כלי
 יש אומרים שתולעים שנוצרו במאכל הצבור בכלי, אפילו פירושו לדופני הכלי וחזרו, לא חשיב פירושו ומותרות. [פרי"ח (סי' יז) וחזו"א (סי' יד סס"ד)]. והלבו"ש (חי' דינים אות לו) והנוב"י (וי"ד קי סי' כז) כתי' שהמיקל אין מחזיק בידו. [וי"א שאף באופן זה נחשב שפרשו, ואסורות. ויש להחמיר, וכן נוהגים. [ש"י"ע (שם) סעי' ה), ש"ד (סי' טו), ערוה"ש (אות מו) וכה"ח (אות לו)]. וכתי' הגרשי"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' 108 בהגה) שכן המנהג. ובשבת הלוי (ח"א סי' קכב אות ז) כתי' דאע"פ שיש מקום להתירו של הפרי"ח מ"מ אשרי הנהרג. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון צ"ב].

ו. תולעים שנראות רק על ידי זוכיות מגדלת
 אפי' תולעת קטנה מאוד אסורה, אע"פ שלא רואים את צורת התולעת עצמה אלא את מקום הרחש. [רשב"א (סי' ערה)]. ומכל מקום תולעת שאין העין שולטת בה אלא ע"י זוכיות מגדלת, אינה אסורה. [הגר"ח מברסק זצ"ל, הובא באג"מ (וי"ד ח"ב סי' קמ ד"ה ומה). וכ"כ הערוה"ש (אות לו)]. וכן בשבת הלוי (ח"א סי' קכב אות ז) ובתנאי שראיתו בריאה. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון צ"ב].

א. תבשיל שהתערבה בו תולעת

אע"פ שאיסור הנופל לתוך היתר בטל ברוב או בששים, מ"מ בריה שלמה (כגון נמלה) חשובה היא, ועל כן החמירו רבנן שאינה בטילה. [ש"י"ע (ט"ז ור"ס ק)]. ובסמ"ט הפוסקים שאף תולעת בכלל בריה אינה בטילה. [ע"י בבתי"ש (סי' קג סי' א), בחו"ד (שם סי' ק), וע"פ פ"ד ש"ד סי' ק לא], ועוד. דלא כהלבו"ש (חי' דינים אות קלא המיסקל בזה, ודלא כהפלתי (סי' ק סי' ז). ועי' עוד בחזו"א (וי"ד סי' ז) ד"ה ובמנשה) דתולעים שמחמת הפלגת קוטנם אבדו הכרת העין אפשר שאינם בכלל בריה. ועי' עוד בגליון ק"ע].

ב. ספק אם נפלה תולעת בתבשיל
 אם יש ספק אם נפלה תולעת (או בריה אחרת) בתוך התבשיל, כיון שד"ן בריה שאינה בטילה אינו אלא מדרבנן, התבשיל מותר, כי הוא ספק דרבנן ולקולא. [ע"י בב"ז (ר"ס ק) דבריה אינה בטלה מדרבנן. ועי' עוד בש"ד (סי' קי כללי ח"א) ובתורת השלמים (שם אות לו) דאיסור תורה שאינו בטל מדרבנן ויש ספק אם נפל בתבשיל ספקו לקולא. ובר מ"ן דין דעת החזו"א (וי"ד סי' ז) דבספק סמכין שאף על הצד שיש שם בריה היא תתבטל ע"י הלעיסה, ומשום אין מבטלין ליבא שאין כוונתו לבטל. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קע"א, ואכמ"ל].

ג. תבשיל שנמצאו בו ג' תולעים
 המוצא שלש תולעים בתבשיל, הוחזק התבשיל כמתולע וצריך לבדוקו או לסנוגו. ואם יש בו ירקות יש לחוש אולי יש בהם עוד תולעים ואינן ניכרות. [הש"י"ע (סי' פד סעי' ז וסי' ט סעי' ד), הטי"ז (סי' ק סי' ו) והמחנ"י (כלל מו סי' כט)]. וכל זה בירקות, אבל שאר פירות ואפילו כמהין ופטירות, אפשר לבדוקן אפילו אחר שנתבשלו ומותרים בבדיקה. [ש"ד (סי' לד)].

ד. מאכל שנמצאו בו ג' נמלים
 מאכל שנמצאו בו אפילו ג' או יותר רחשים הבאין מעלמא, זורקם ושאר המאכל מותר [שכ"ן שהם באים מעלמא לא מחזיקים המאכל כנוגע, כמ"ש המ"א (סי' תסו סי' יב), המ"ב (סי' ק לו) ועוד]. ויש אומרים שסומכים על זה דוקא במיני רחשים שאין מצוי שימצאו בבת רבים מהם, אבל נמלים וכיוצא בזה שמצוי שימצאו הרבה, מחזיקים התבשיל בשלשה. [פרי"ח (סי' פד סי' כב)].

ה. נתן תבלין במאכל ולאחר זמן מצאו בו תולעים
 נתן תבלין במאכל ולאחר קצת זמן מצאו "בתבלין" ג' תולעים (או יותר), יש אומרים שהמאכל מותר משום שתליןן שהתולעים נוצרו לאחר נתינת התבלין במאכל. ויש חולקים. ויש להחמיר. [ע"י בב"ז (סי' פד סי' ז) שקטס להקל משום סי', שמו התולעים נוצרו אח"כ ושמו נמוק מחמת האש והפלתי (סי' פד) דאין זה סי' שהרי א"א שנוצרו עתה, והתיר משום דאוקי פירות על חזקתן. אולם הקה"ח (שם) כתי' לאסור כיון שדרכם להתלעי וא"כ ספק הרגיל הוא ולא שמה ספק. וכן פסק השבט הלוי (ח"א סי' קכב אות ג)].
ו. נתן תבלין במאכל ולאחר זמן מצאו בו נמלים
 נתן תבלין במאכל ולאחר קצת זמן מצאו בו כמה נמלים (או רחש הבא מעלמא), המאכל מותר, ועי' בהערה. [לא מבעיא לדעת הטי"ז והפלתי הנ"ל באות הקודמות שמו"ר בכה"ג. אלא אף לחולקים, ב"ד שהם כבר קיימים ורק באין מעלמא, יש לתלות דעתה באו ואין זה ספק הרגיל. לזה הכימו הגרשי"א אולמן והגרמ"ש קל"י שליט"א. נ"מ הכל לפי המקום שהיה האוכל שמור, והזמן שעבר בו החשמתמות בתבלין או בסוכר לבין מציאת החרקים, וכמו כן הדבר תלוי במוג האויר. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קע"א].

ז. פרי שמוחזק שהוא מתולע ובשלו ללא בדיקה
 במקום שהפרי מוחזק בתולעים (כלומר שרוב מין זה מתולע), י"א שד"ן הפרי כספק מתולע, ועל כן אם בשלו ללא בדיקה התבשיל מותר. [הרדב"ז (סי' תשכב) והצ"צ (פסקים סי' פד סי' כז) משום סי', ספק אין תולעים ספק נימוחן]. וי"א שדינו כדאי מתולע. וכן עיקר. [רשב"א (תה"א ש"י ב"ה) הובא בש"י"ע (סי' ט), מהר"ם מלובלין (סי' כ), או"ח (כלל מ"א דין ג), ש"ד (סי' כט) וכתתי (סי' טו)]. ועי' בפרי"ח (סי' ק) לה ובדברי הגרשי"א זצ"ל (בדי"ח ח"א עמ' 173). ודעת הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ב אות מה) שמוחזק תלוי ברוב].
ח. פרי החייב בדיקה משום ספק אם מתולע ובשלו ללא בדיקה
 בישל פרי שיש ספק אם היתה בו תולעת, או שחייב בדיקה משום מיעוט המצוי, אם אפשר לבדוקו עתה, בודק, ואם לאו מותר לאוכלו. [ש"י"ע (סי' פד סעי' ט), ט"ז (סי' יב) ופמ"ג (שם), ש"ד (סי' כ"ט ולא) ועוד, ע"י לעיל אות ז'. ועי' עוד שביצת צ"ח (סי' כב ד"ה מעתה)].

ט. קמה ספק מתולע ואפה עמו ללא בדיקה
 דאף עתה מקומה שיש בו ספק אם היתה בו תולעת, י"א שהמאפה מותר באכילה. [ט"ז (סי' ק) יז) דאף ע"י אפיה אומרים שמה מותר]. ויש חולקים. [פרי"ח (סי' לג) שבאפה לא נימוחים]. ובחשש תולעים קטנים יש להקל. [פלתי (סי' ז). וכתב בשבת הלוי (ח"א סי' קכב) שכן המנהג].

מנהגי ט"ו בשבט
 יום ט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות. [ר"ה (ב)]. ונהגו שלא ליפול על פניהם ביום זה. [ש"י"ע (סי' קלא סעי' ו)]. ולא במנחה שלפניו. [מ"ב (סי' ק) לב) וכה"ח (אות קא)]. ונוהגים להרבות במיני פירות של אילנות. [מ"ב (סי' ק) לא]. ועי' כה"ח (שם אות צו) שאף מבני ספרד יש שנוהגים כן. ועי' בספר טעמי המנהגים (סוף עניני חוככה סי' תתסז) בשם בני יששכר להתפלל שיזכה לאתרוג כשר וחדוד].

ה. תולעת שנוצרה במחובר
 תולעת שנוצרה בפרי מחובר לקרקע, אסורה אף אם לא פירשה [ש"י"ע (וי"ד סי' פד סעי' ו). ודעת הכה"ח (אות ג) שבמקום ספק יש לצרף דעת המקילים שאף בזה צריך פרשה], אלא שיש אומרים שאינה נאסרת אלא אם כן רחשה. [ש"י"ע (שם)]. ויש מחמירים אף אם לא רחשה [רמ"א (שם), ט"ז (סי' ק) ו', וי"ד (סי' ט), פרי"ח (סי' יח ד"ה והוא שריחש). וכ"כ הגר"א (אות כ) בדעת הרמ"א], וכן עיקר. [פלתי (סי' ק) ה' וכתתי י"א], חכ"א (כלל לח אות יב) וכה"ח (אות ג)].
ב. תולעת שנוצרה בתלוש
 תולעת שנוצרה בפרי תלוש, אינה נאסרת אלא אם כן פירשה [ש"י"ע (שם) סעי' ד], ומ"מ אפילו לא פירשה כולה מהפרי אלא מקצתה, או שלא פירשה אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו, או שפירשה מפרי לפרי, אסורה. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אחר כך. [ש"י"ע (שם)]. וכן יש להחמיר. [פרי"ח (סי' ג) וכה"ח (אות לד)]. ועי' בשי"ד (אות לד). עי' בכה"ח (אות לג).
ג. פרי שהתלעי ואין ידוע אם במחובר או בתלוש
 פרי שהתלעי ואין ידוע אם במחובר או בתלוש אסור באכילה. [ש"י"ע (סעי' ז). ועי' בפמ"ג (שם)].
ד. פרי נקוב
 תולעת הנמצאת בתוך הפרי, דעת הש"י"ע (סי' פד סעי' ד) שלא חוששים אולי פירשה וחזרה, ואפילו החור נקוב חוץ, והתולעת לא נאסרה (אם נוצרה בתלוש). ודעת הרמ"א (שם) שאם החור נקוב לחוץ חוששין שאולי פירשה, ואסורה. [וכן פסק הכה"ח (אות לו) להחמיר].
ה. מאכל שהתלעי בתוך כלי
 יש אומרים שתולעים שנוצרו במאכל הצבור בכלי, אפילו פירושו לדופני הכלי וחזרו, לא חשיב פירושו ומותרות. [פרי"ח (סי' יז) וחזו"א (סי' יד סס"ד)]. והלבו"ש (חי' דינים אות לו) והנוב"י (וי"ד קי סי' כז) כתי' שהמיקל אין מחזיק בידו. [וי"א שאף באופן זה נחשב שפרשו, ואסורות. ויש להחמיר, וכן נוהגים. [ש"י"ע (שם) סעי' ה), ש"ד (סי' טו), ערוה"ש (אות מו) וכה"ח (אות לו)]. וכתי' הגרשי"א זצ"ל (בדיקת המזון ח"א עמ' 108 בהגה) שכן המנהג. ובשבת הלוי (ח"א סי' קכב אות ז) כתי' דאע"פ שיש מקום להתירו של הפרי"ח מ"מ אשרי הנהרג. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון צ"ב].

